

УДК: 314.7(497.11)

Примљено:
август 2010.

Прихваћено:
27. 9. 2010.

Оригинални научни рад

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС

NATIONAL INTEREST

Година VI, vol. 8

Број 2/2010.

стр. 151-176

*Слободан Јанковић**

САВРЕМЕНИ МИГРАЦИОНИ ТРЕНДОВИ: ПОСЛЕДИЦЕ ПО СРБИЈУ

Резиме

Историја човечанства је историја селидба. Миграција због ратова и потраге за бољим животом. Упоредо са миграцијама различити механизми њихове контроле или одсуство истих карактеришу ове процесе. Прошли век је имао изузетно обиман демографски раст и довео је до раније незапамћене, у бројкама, миграције људи. Главне земље порекла миграната до 1960-их биле су у Европи и на Далеком истоку (Кина). Друга половина 20. века представља заокрет, јер Европа захедно са традиционалним одредиштима миграната (Новим светом — Америка и Аустралија) постаје кључна дестинација за мигранте из Африке, Азије, јужне и југо-источне Европе. Последњих двадесет година са настављеном деиндустријализацијом у најразвијенијим земљама, неке земље порекла, попут Италије и Шпаније постају значајне земље дестинације.

Демографски, економски и миграциони трендови проузрокују социјалну нестабилност и, понекад, сукобе на расној и етничкој основи. Имајући у виду низак ниво фертилитета у домаћем становништву Европе, број миграната отвара нове дебате о имиграцији, интеграцији, културној

* Институту за међународну политику и привреду, Београд.

разноликости и националном идентитету. Академски кругови углавном подржавају либерализацију и на овом плану. У складу са тим мишљењима је и Модалитет 4 Међународне трговинске организације, који представља тенденцију ка надржавном менаџменту токова миграната. Углавном левичарске, политичке и академске, елите заједно са међународним НВО примењују двоструке стандарде када пишу и извештавају о сукобима између домицилног становништва и полиције на једној и мигрантских заједница на другој страни.

Србија и Балкан, са изузетком Грчке, територија су порекла са малом перспективом да постану привлачне за стране мигранте, имајући у виду економску ситуацију. Аутор критички излаже нека од предложених решења, а с обзиром на катастрофална демографска кретања у Србији. Он уводи и друге концепте које предлаже као подесије за локалне прилике.

Историја миграција сеже у најдубља времена историје. Библија сведочи о два основна узрока миграција, *трбухом за крухом*, или миграција ради бољег живота (Аврам постаје Авраам и сели се у Обећану земљу) и миграција као последица рата/насиља (вавилонско ропство јеврејског народа због богоодступништва односно вавилонског освајања). Кретање и селидба људи бивали су и ограничавани ако би морали да прођу кроз нечију земљу а поготову ако би хтели да се настане на већ насељеној земљи. Масовне миграције у историји познате као сеобе народа дешавале су се на свим континентима током познате историје. Феничанска и касније Грчка колонизација Медитерана и Црног мора познати су примери планираних миграција (за разлику од сеоба узрокованих бежањем од надмоћнијег непријатеља или насилних депортација становништва).

Развијени и касни Средњи век у Европи био је период можда номинално највећих ограничења кретања већине људи. Кметовима је забрањивано напуштање земље, слично као у ранијем систему робовима. Ипак, након ратова и посебно епидемија црне куге, када би долазило до значајног или драстичног пада становништва владари или слободни градови нудили су велике повластице странцима за насељавање како би се земља обрађивала и обезбедио приход од ње. У савременој Кини у великој мери је ограничено кретање станов-

ништва унутар саме земље а мигранти са села у град често немају иста права као и њихови урбани сународници.

Уз миграције, временом се шире и технике контроле кретања становништва како унутар земље (нпр. увођењем личних карата, у Србији од 1945.) тако и између земаља.

Путне исправе односно пасоши почињу да се шире у Европи од владавине француског краља Луја XIV-ог. Међутим и поред њиховог постојања, највећи део људи прелазио је границе без докумената. Малобројни носиоци пасоша били су повлашћенији јер су за њих гарантовале власти држава чија документа поседују. Од краја Наполеонових ратова, у Енглеској, немачким земљама и Француској шире се либералне идеје о потреби слободног кретања људи. Са другом индустријском револуцијом и почетком масовнијег туризма преко ширења железничког транспорта укида се пракса контроле пасоша у већини земаља Европе (изузетак Русија и Османско царство). Штефан Цвајг (*Stefan Zweig* 1881-1942) у својој аутобиографији „Јучерашњи свет” говори о тадашњој лакоћи путовања. Осамдесетих године 19. века, услед радничких захтева за чувањем радних места за домаће насупрот страним радницима, Француска и Немачка уводе одређена ограничења и контроле протока људи.¹ Кина је од давнина штампала исправе за путовања унутар царства, Канађани и Американци прелазили су границу без ‘папира’ сем током америчког грађанског рата, а Британија је на захтев издавала путне дозволе и становништву у колонијама.²

Технички и технолошки напредак омогућавао је лакше кретање тиме и селидбу људи а колонијална освајања Европљана изазивају крупне демографске промене у Северној и Јужној Америци, јужној Африци те у Аустралији и Океанији. Између 1840. и првих деценија 20. века близу 60 милиона људи иселило се из Европе пут *Новог света* и других континената.³

1 Richard M. Ebeling, *Book Review – The Invention of the Passport: Surveillance, Freedom Daily*, May 2000, Интернет, <http://www.fff.org/freedom/0500h.asp>, скинуто: 04/03/2010.

2 *Early passports*, Passport Canada, Интернет, <http://www.passport.gc.ca/pptc/hist.aspx?lang=eng>, скинуто: 08/03/2010.

3 Richard M. Ebeling, *Book Review – The Invention of the Passport: Surveillance*, op., cit.

Први светски рат био је повод за поновно увођење пасошких контрола на граничним прелазима што се у даљем периоду пооштрава и технички усавршава.

Двадесети век поред даљег тока индустријализације особит је и по незапамћеном расту становништва (са 1,65 милијарди људи на готово 6 милијарди) — у току прошлог века човечанство се омасовило за 3,6 пута. Раст становништва праћен је нарастајућом поделом између све имућније и израженије мањине и остатка света која је до почетка 21. века била и географски карактеристична по подели на богате земље западне цивилизације и остале (тзв подела север-југ). Данас је оваква подела географски све дифузнија и неодређенија али структурно све присутнија. Пад природног прираштаја у високо развијеним земљама од краја 1960-их поклапа се са почетком деиндустријализације али и са све масовнијим миграцијама у Европу и наставком истих у САД. Деиндустријализација (заправо делокализација производње у земље са јефтином радном снагом) и сељење привреде у финансијски сектор и уопште у терцијар упоредо са све израженијом дерегулацијом националних тржишта крунисани су светском финансијском и економском кризом која је изражена од 2008. године.

Успорен или заустављен привредни раст у западним земљама и Европи у пару са миграцијом из земаља трећег света утиче на демографску слику али и на социјалну кохезију европских земаља.

Миграције становништва поред тога што су снажно узроковане и економском ситуацијом могу и саме допринети јачању социјалних тензија или утицати на продубљивање економске кризе у тренуцима негативне привредне коњунктуре. Наиме, када, као у Шпанији 2009. и 2010, дође до драстичног повећања незапослености (поготову међу мигрантима) домицилно становништво често указује на страну као препреку налажењу посла због обарања цене рада и њиховог „рада на црно”. С друге стране, социјално незаштићенији, страни радници постају изложенији појачаној експлоатацији од стране послодаваца и самим тим подложнији раду за нижу цену. Зато је битно пратити миграторна кретања на локалном, регионалном и светском плану како би предупредили негативне појаве и могли да осмислимо мере за подстицање позитивних процеса. Наше је настојање да испитамо савре-

мене трендове кретања становништва на европском континенту посебно на Балканском полуострву и Србији. Полазна претпоставка је да Србија због економске кризе наставља да буде доминантно земља порекла.

Савремени миграциони трендови

Још 1970-их година са економском кризом и порастом незапослености, западноевропске земље увеле су прве строжије мере контроле имиграције. Са успоравањем привредног раста и пораста миграција те удела миграната у становништву развијених земаља питање миграција постаје једно од стандардних тема унутрашње политике и деловодница конзервативних и либералних политика у западним земљама.⁴ Етничка, расна и културна различитост значајног дела миграната у односу на домаће становништво узроковали су и забринутост за културни, и социјално-политички миље земаља примаоца. Политизација религијских и цивилизацијских разлика као чиниоца који могу утицати на друштвено и политичко уређење земље примаоца поготову су од 90-их година 20. века постали једна од доминантних тема унутрашње политичких дебата у развијеним земљама. Терористички напади на тлу САД, Русије, Шпаније и Енглеске само су нагласили и допринели даљој актуелизацији ових тема. Чињеница да су организатори свих терористичких напада са великим бројем жртава искључиво исламске вероисповести посебно је истакла проблем односа постхришћанских друштава и муслиманских уселеника.

У само десет година 1990-2000. број миграната у земље ОЕЦД је удвостручен.⁵ Према студији Pricewaterhouse Coopers (PwC) у 2008. години чак 80 одсто пораста становништва у ЕУ резултат је механичког прилива становништва (имиграције).⁶

4 Види о кључним темама унутрашње политике у западним земљама у: Миша Ђурковић, *Конзерватизам и конзервативне странке*, Београд 2007, стр. 107.

5 Maurice Schiff, Brain Gain: Claims about Its Size and Impact on Welfare and Growth Are Greatly Exaggerated, *Policy Research Working Paper Series 3708*, The World Bank September 2005, p. 4.

6 Према: Vladimir Grečić and Slobodan Janković, "Managing Population Movements: The Challenge for Diplomacy in Southeast Europe", originalni, *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, Vol. XI, N. 1, Winter/Spring 2010, p. 130.

Питање регулације миграција данас је више него актуелно у литератури о међународним односима. Њему се приступа са позиција потребе очувања суверенитета, ако се аутори залажу за суверену или регулацију већине питања кроз билатералне и незнатно кроз мултилатералне преговоре. Заступници оваквих идеја залажу се и за нове политике контроле границе (посебно у САД) односно ограничења давања права на боравак (посебно у Европској унији). Други (чини се изразита већина у академској заједници) критикују прве залагањем за ширу либерализацију и у овој области а промовисањем регионалних или глобално обавезујућих аранжмана попут Модалитет 4 Општег споразума о трговини услугама.⁷ Једноставније речено, једни наступају са позиција уклањања ограничења слободе кретања за људе док други заговарају потребу заштите држављана и државе кроз њихово право да приме или не странце који су намерили да прођу или остану у њиховој кући и тиме утичу на тржиште рада и очување локалне културе. У оквиру групе која се залаже за либерализацију подела је на оне који то заговарају са позиција „међународног развоја” и оних који заговарају шира права за мигранте.⁸

Усвојен још у Уругвају 1995. *Општи споразум о трговини услугама* (ГАТС — као један од утемељујућих докумената Светске трговинске организације) садржи и Модалитет 4 који се односи на имиграцију кроз привремену селидбу физичких лица која пружају услуге. Овај модалитет је најмање дефинисан јер се не прецизира на шта се односи привремено нити како ће се глобална регулација макар и привремене

7 Тако Стивен Каствлс (Stephen Castles) и Марк Милер (Mark J. Miller) заступају либерализацију миграција, у: Stephen Castles and Mark J. Miller, *The Age of Migration, Fourth Edition: International Population Movements in the Modern World*, Fourth edition Palgrave Macmillan 2009, р. 2-4. Индикативно је да они у дебати о потенцијалним опасностима од миграција по безбедност становништва одређене државе чак и када се ради о радикалним догађајима, попут терористичких напада, теже да релативизују чињенице. Они тако себи допуштају да закључе (str. 4) како су „неки од укључених милитаната (у терористичке нападе у Мадриду 2004. и Лондону 2005.) били имигранти или потомци имиграната...”. У оба случаја сви „укључени милитанти” били су мигранти или потомци миграната а не само неки.

8 Види: Tomer Broude, *The WTO/GATS Mode 4, International Labour Migration Regimes and Global Justice*, Faculty of Law and Department of International Relations, Hebrew University of Jerusalem, Research Paper No. 7-07 May 2007.

имиграције односити на сувереност држава у овом домену. Поједини аутори и организације истичу да билатерални уговори о привременом радном боравку имигранта, као претходнице Модалитета 4 ГАТС-а, доводе стране раднике у ропски положај јер у случају губљења посла морају напустити земљу а самим тим самовоља послодаваца може довести до даљег обарања цене рада.⁹ Међутим, због појачане рестрикције кретања становништва преко граница овакав оквир има барем две позитивне карактеристике:

1) умањује страх власти да ће им мигранти остати на територији и променити демографску и културну слику земље тиме што потписују уговоре на одређено а уз обавезу депортације у случају прековременог задржавања; Заправо, овај модел привременог рада је у рудиментарнијем облику примењиван у Немачкој, па је уследила појава гастарбајтера од којих је велики део остао у земљи. ГАТС модалитет 4 може бити боља верзија САД guest-worker program-а уколико бирократски притисак (папирологија и технологија издавања радних виза) ослаби.¹⁰

2) Имигранти добијају механизам који им омогућава документован боравак, тиме сигурнија примања и одређене социјалне припадности (у зависности од земље до земље). Коначно са сигурнијим запослењем и канали за трансфер новца могу бити делом пребачени у легалне токове новца. (то опет утиче на трећи добитак, односно умањену зараду и моћ организованог криминала).

Они које се залажу за овакве споразуме и њихову глобалну обавезност истичу материјалну уштеду послодава-

9 Види: Richard D. Vogel, "Transient Servitude: The U. S. Guest Worker Program for Exploiting Mexican and Central American Workers", Monthly Review, Интернет, <http://www.monthlyreview.org/0107vogel.htm>, скинуто: 07/07/2010; "WTO aims for global governance: the December WTO agenda puts American jobs, food production, and immigration in the UN's world government cross hairs", Jan 9, 2006, Интернет, http://findarticles.com/p/articles/mi_m0JZS/is_1_22/ai_n24980658/pg_2/, скинуто: 07/07/2010.

10 Guest Worker Program у САД се критикује због злоупотребе послодаваца према имигрантима који су у сталном страху од депортације у случају губљења посла. Такође, проблем са мексичким мигрантима је и умешаност организованог криминала у регрутовање радника за сезонске послове у САД. Види у: "Can a Guest Worker Program Work?", Time, May. 24, 2007, Интернет, <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1625191,00.html>, скинуто: 27/07/2010.

ца, могућност зараде имиграната и њиховог слања дознака (девизне дознаке и дознаке других добара и идеја) у земљу порекла не узимајући у обзир дугорочне последице. Дугорочне последице у овом случају јесу пад цене рада у земљи пријема, повећана незапосленост, гетоизација и ширење ксенофобије у периоду економске кризе а у екстремним случајевима и сукоби имиграната са локалним становништвом или полицијом. У погледу утицаја страних имиграната на незапосленост не постоји апсолутно сагласје у литератури, барем оној која је претходила светској финансијској и економској кризи. Тако студије рађене у Грчкој које претходе избијању кризе у овој земљи немају јасну позицију по овом питању. Наиме, често велики број миграната првобитно заузима послове у областима за које нема довољно радника у домицилном становништву односно оне послове за које домаће становништво није у довољној мери заинтересовано.¹¹ Пример је област грађевине или најамног пољопривредног рада те неквалификованих позиција у услужним делатностима у Грчкој, Италији и Шпанији. Управо су то и области сада захваћене кризом.

У погледу екстремних случајева, односно сукоба усељеника и имиграната, академски кругови али често и државне институције оптужују домицилно становништво за расизам и ксенофобију и настоје да релативизују или негирају и одговорност имигрантских заједница. Тако чини и водећи стручњак за миграције Стивен Кастлс (Stephen Castles — фуснота 6). Познат је пример сукобљавања италијанског и црначког становништва у Калабрији (југ Италије) јануара 2010. После сукоба полиција је евакуисала 1325 африканаца који су радили као најамни пољопривредни радници, а министар унутрашњих послова најавио њихову депортацију.¹² Како напомену смо академици који се баве миграцијама махом наступају са либералистичких позиција, али је и мејнстрим штампа, као у случају расних сукоба у Италији, идеолошки обојена. У калабријском случају махом се настојало истакнути да је

11 Ioannis Cholezas and Panos Tsakloglou, *The economic impact of immigration in Greece: taking stock of the existing evidence*, Southeast European and Black Sea Studies, Vol. 9, Nos. 1–2, March–June 2009, 77–104, стр. 87.

12 Rosarno, *espulsione per clandestini*, TGC.COM, 10/1/2010 Интернет, http://www.tgcom.mediaset.it/cronaca/articoli/articolo470698.shtml?refresh_cens&fontsize=medium, скинуто: 08/07/2010.

све резултат италијанског расизма и мафијског искориштавања страних радника. Тако ако неко на интернет претраживачу унесе кључне речи за те догађаје у градићу Розарно (Rosarno), требаће му да прочита барем 50 првих налаза како би дошао до описа догађаја који нема у наслову или првим реченицама тврдње о италијанском расизму, шовинизму и/или мафијашком узроку а без навођења редоследа догађаја и њиховог колико-толико непристрасног коментарисања. Human Rights Watch у извештају на интернету наводи 21 од чега 11 теже повређених имиграната у сукобима са локалним становништвом и полицијом и даје њихове фотографије. У извештају нема ниједне фотографије повређених Италијана нити полиције, за које се само наводи да су „имали потребу за третманом у хитној помоћи”.¹³ Изгледа да за Human Rights Watch повреде домицилног становништва и полиције спадају у другоразредну појаву па се тако и не дефинишу. Штавише, у истом извештају се омаловажава чињеница да је до сукоба на расној основи (протести су почели када је један црни мигрант погођен из ваздушног пиштоља — дакле, прво је избио протест а затим и расни сукоб) дошло након што су афрички демонстратори из кола извукли трудну италијанку са малолетним дететом, испретукли је и спалили кола.¹⁴ Овај догађај али и друге испаде према италијанском становништву и њиховој имовини покушао је да оповргне и део левичарских медија и блогова на дан догађаја.¹⁵ Оно што је сигурно допринело продубљивању сукоба јесте оптуживање локалног становништва за расизам и ксенофобију те мафије као организатора протеста Италијана и читавог сукоба а без икаквих чињеница које би подупрле такве сумње изузев да се ради о Италији земљи мафија.

Сличну технологију искористила је Бриџит Андерсон (Bridget Anderson) у чланку *British Jobs for British Workers објављеном* 2010. године у САД.¹⁶ Ова стручњакиња за мигра-

13 *Italia: indagini celeri sulle aggressioni a Rosarno*, Интернет, <http://www.hrw.org/en/news/2010/02/04/italia-indagini-celeri-sulle-aggressioni-rosarno>, скинуто: 19/07/2010.

14 *In fuga da Rosarno* Интернет, <http://www.rainews24.it/it/news.php?newsid=136633>, скинуто: 19/07/2010.

15 Види на: Интернет, http://www.unita.it/news/italia/93429/immigrati_presi_a_pallettoni_e_si_scatena_la_rabbia_maroni_immigrazione_troppo_tollerata, 07 gennaio 2010, скинуто: 19/07/2010.

16 Bridget Anderson, “British Jobs for British Workers? Understanding Demand for

ције у истраживачком центру COMPAS на Оксфорду полазећи од протеста британских радника у једној рафинерији на северо-истоку земље који су тражили да нових 300 радних места не буде попуњено искључиво Италијанима и Португалцима (као што је компанија намеравала) уопште не наводи разлоге протеста већ само наводи слоган британских демонстраната (за које каже да су бели мушкарци те због тога брине шта се сматра под британским) како би се бавила тематиком доприноса странаца у привреди Велике Британије. Наравно, њој није битно ни да су се овом протесту придружили радници у још 13 компанија у овом сектору привреде а на тлу Велике Британије. Како је политичка коректност (у смислу проблематизовања одређених термина доводећи у питање могућност научног истраживања кроз његову идеологизацију) најалост одавно ушла и у академску литературу, ова ауторка у том духу настоји да проблематизује и термине мигрант и странац стављајући их у знаке навода. Без икаквог утемељења у тексту она тврди да је термин мигрант „снажно расно, класно и родно одређен.” Наравно, она не може да наведе како је то мигрант родно одређен па ни класно, али ни расно када је рецимо Немац у Швајцарској мигрант или Италијан у Енглеској, али зато тако тврди.¹⁷ Када се не може рећи за некога да је странац или имигрант онда последично не постоји ни домаћин, староседелац односно грађанин. Посредно, она проблематизује и појам британски (када упозорава на народну/јавну перцепцију појма британски радник (стр. 103) али и питањем шта је то британски посао када је власник предузећа транснационална компанија — а одговор је више него јасан, посао у Великој Британији). Идеолошки наступа и Алберт Ф. Рајтерер (Albert F. Reiterer) који се вајка како неки мигранти, иако то желе, не добијају држављанство а свима су по доласку у жељену земљу негирана аутоматски идентична права и обавезе као и држављанима. Јасно је да академски дискурс овде уступа место идеолошком.¹⁸

Migrant Workers in a Recession”, *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, Vol. XI, N. 1, Winter/Spring 2010, pp. 103-114.

17 Bridget Anderson, *British Jobs for British Workers? Understanding Demand for Migrant Workers in a Recession*, op. cit., p. 105.

18 Albert F. Reiterer, “Migration and the Demographic System in East Central Europe”, *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, Vol. XI, N. 1, Winter/Spring 2010, p. 115.

Указујући на идеолошку обојеност истраживача који се баве феноменом миграција Пео Хансен (Peo Hansen) разоткрива неутемељеност критике тврђаве Европе за затвореност према мигрантима. Он потенцира да истовремено са све рестриктивнијим политикама према имигрантима и поготову према илегалној миграцији број регуларних и нерегуларних миграната у ЕУ расте. Хансен закључује да је то резултат несклада неолибералне трансформације ЕУ и тржишта рада са једне и прокламованог циља борбе против илегалне миграције са друге стране.¹⁹

Посебно је питање високообразованих миграната и њиховог доприноса земљама примаоцима. ЕУ је 2007. кроз Комисију дала предлог усвајања заједничке политике за имиграцију кроз успоставу правила важећих за све чланице. Савет европске уније је, у том духу, 25. маја 2009. усвојио директиву *EU Blue Card* којом регулише и олакшава прилив високообразованих миграната из трећих земаља с тим што она не важи за Данску, Велику Британију и Ирску.²⁰ Директива би требало да се примени уз изузетак наведених земаља до 2011. године. Комисија ЕУ је утврдила да је структура имиграната у САД повољнија с обзиром да више од 3,2 одсто страних радника у САД има високо образовање за разлику од мање од два одсто миграната у ЕУ.²¹ Овом мером је било предвиђено привлачење високообразованих странаца. ЕУ сваке године прими око 2 милиона миграната. Због предвиђеног пада броја радноспособног становништва и недовољног технолошког развоја, намера Европске комисије је, према речима комесара Франка Фратинија (Franco Frattini), била да се на овај начин привуче 20 милиона високообразованих страних миграната у периоду од 20 година како би се одржао број радника а њихова структура квалитативно изменила набоље.²² У случају

19 Peo Hansen, "More Barbwire or More Immigration, or Both? EU Migration Policy in the Nexus of Border Security Management and Neoliberal Economic Growth", *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, Vol. XI, N. 1, Winter/Spring 2010, p. 89-91.

20 Council adopts the "EU Blue Card": more advantages for high-skilled foreign workers, Council of the European Union, Brussels, 25 May 2009, 10266/09 (Presse 151).

21 *The Blue Card Impasse*, Интернет, <http://www.europeanunionbluecard.com/>, скинуто: 05/07/2010.

22 Hugo Brady, *EU migration policy: An A-Z*, The Centre for European Reform, London February 2008, p. 14.

примене ове политике велики број грађана земаља у окружењу ЕУ, одговарајућег образовног профила, напустио би своје земље у развоју па и саму Србију. Тако би се додатно успориле или уназадиле, економском кризом и превеликим задужењима и онако оптерећене националне привреде. За сада се одредбе *EU Blue Card* још увек не примењују и због невољности чланица да уступе део суверенитета у погледу додатног регулисања миграција те због актуелне економске кризе.

Иако се раст становништва успорава на светском и регионалним нивоима, миграције се не заустављају, мада је њихов обим последњих година релативно умањен. Судећи по најновијим подацима ови процеси се успоравају са избијањем светске економске кризе 2008. То је утицало на пад броја легалних и илегалних миграната у САД. Последња истраживања указују да је у тој земљи дошло до смањења илегалних миграната за милион у периоду од јануара 2007. до јануара 2009.²³ Према подацима Међународне организације за миграције, 1990. године мигранти су чинили 3,4 одсто светске популације а 2010 њихов удео се процењује на 3,1 одсто. Ипак, њихов број је знатно увећан, са 155,5 милиона на готово 214 милиона људи.²⁴ Од ове суме број нерегуларних миграната процењивао се 2004. на 20-30 милиона од чега само у САД 10-11 милиона (половину чине Мексиканци).²⁵ Ова разлика између смањеног удела и објективног повећања броја миграната објашњава се знатним растом светског становништва. Грубе процене Међународне организације рада указују да у свету има 20-30 милиона нерегуларних (познатијих као илегални) миграната.²⁶

Процене броја страних миграната и њихових кретања непоуздане су како због њиховог дефинисања (дефиниције се разликују од институције до институције), вођења стати-

23 Muzaffar Chishti and Claire Bergeron, *Increasing Evidence That Recession Has Caused Number of Unauthorized Immigrants in US to Drop*, Migration Policy Institute, March 15, 2010, Интернет, <http://www.migrationinformation.org/US-focus/display.cfm?id=774>, скинуто: 22/03/2010.

24 *World Migrant Stock*, ИОМ, Интернет, <http://esa.un.org/migration/p2k0data.asp>, скинуто: 22/03/2010.

25 Muzaffar Chishti and Claire Bergeron, *Increasing Evidence That Recession Has Caused Number of Unauthorized Immigrants in US to Drop*, op., cit.

26 *Facts & Figures: Global estimates*, ИОМ, Интернет, <http://www.iom.int/jahia/Jahia/pid/241#11>, скинуто: 22/03/2010.

стика (на националном нивоу нуде парцијалну слику и не помаже праћењу циркуларних и ланчаних кретања радних миграната) те због удела нерегуларних (илегалних) миграната. Мигранти се дефинишу као особе рођене у иностранству, особе са страним држављанством, људи са миграционим пореклом (од страних родитеља). Такође има странаца рођених у земљи домаћину, домаћих грађана рођених у иностранству, двојних држављана.²⁷ Зато су и подаци о међународним миграцијама непотпуни. Како би имале прецизнију статистику земље ОЕЦД су листом, у формуларе за попис после 2000. године, унеле питање земље рођења без обзира на (тренутно) држављанство анкетираних.

У ЕУ су унутрашња кретања становништва готово незнатна, тако да свега 2 одсто радно способних грађана живе у некој другој земљи. Годишња померања радно способних грађана из старих чланица — ЕУ 15 — у неку од ЕУ земаља износе око 0.1 одсто док је у периоду од 2000.-2005. године интерна мобилност била 1 одсто (у САД 3 одсто у истом периоду).²⁸

До краја 80-их година 20. века имиграције у ЕУ потичу махом из мање развијених чланица Европске заједнице (Италија, Иберијско полуострво, Грчка) и Југославије и Турске (претежно у Немачку, Швајцарску и Аустрију) те из бивших колонија. Крајем наведеног периода започиње доминација миграција из Источне и Југоисточне Европе паралелно са јачањем миграција из земаља некадашњег Трећег света.²⁹ Међутим, са уједињењем Немачке 1990. долази до пораста незапослености у овој држави и дугорочно смањене потребе за страном радном снагом. Успорен привредни раст ЕУ на почетку 21. века а поготову од усвајања евра за већи део чланица Уније, узроковао је повећање незапослености поготову међу млађим становништвом. Ипак, до избијања светске финансијске и економске кризе 2008. године прилив регуларних

27 Види о томе у: Jean-Christophe Dumont and Georges Lemaître, *Counting Immigrants and Expatriates in OECD Countries: a New Perspective*, OECD SOCIAL, EMPLOYMENT AND MIGRATION WORKING PAPERS No. 25, DELSA/ELSA/WD/SEM(2005)4 22-Jun-2005, pp. 1-7.

28 Anzelika Zaičeva, Klaus F. Zimmermann, *Scale, Diversity, and Determinants of Labour Migration in Europe*, IZA Discussion Paper No. 3595, Bonn July 2008, p. 1.

29 Исто.

или легалних миграната у ЕУ износио је око 2 милиона годишње. Ова бројка значајно опада са избијањем кризе у Шпанији (25% мање у 2008 у односу на 2007), Ирској, Уједињеном Краљевству (25% мање у 2008 у односу на 2007. а очекује се и мање у Француској (5 одсто 2009. у односу на 2008.).³⁰ Из УК од 2008. године вратила се половина пристиглих (у периоду 2004-2007) из источноевропских чланица. Укупан број нето броја миграната (разлика између броја имиграната и емиграната) на годишњем нивоу у УК био је 2007. 219 хиљада да би 2009. спао на 147 хиљада за годину.³¹ У САД, углавном због финансијске кризе, број мексичких миграната смањен је са милион годишње 2006. на 600 хиљада 2009. године а упоредо са либерализацијом миграције у овој земљи, јавне кампање за поштравање прописа о имиграцији довеле су до усвајања рестриктивног закона савезне државе Аризона у априлу 2010.³² Августа 2010. Француска је почела да примењује нове мере према Ромима из нових чланица ЕУ, тако што је избацила више десетина истих који су боравили у илегално подигнутим камп насељима. Румунски и бугарски гастарбајтери су у великом броју напустили и Шпанију након избијања економске кризе и губитка посла превасходно у грађевинском сектору. Изузетак од ових трендова јесте Канада која је наставила са истоветним квотама за пријем страних миграната.³³ Изузев у САД у свим развијеним земљама стопа незапослености расте више међу мигрантима него међу домаћим становништвом а она је и 2,4 пута већа код странаца у Аустрији, Норвешкој и Белгији (у Немачкој 1,9 пута).³⁴

30 *Interview with Georges Lemaitre*, OECD, Интернет, http://www.oecd.org/document/6/0,3343,en_2649_33931_44638406_1_1_1_37415,00.html, скинуто: 09/05/2010.

31 *Migration Statistics Quarterly Report: No 4*, Office for National Statistics, February 2010, 25 February 2010, p. 8

32 Као једно од оправдања закона наводи се драстичан пораст стопе криминала у овој држави која је 2008. године према званичним проценама са уделом од 14,3 одсто странорођених у укупној популацији била 8-ма на нивоу САД. Према: "States Ranked by Percent Foreign Born: 1990, 2000, 2007, and 2008", MPI, <http://migrationinformation.org/datahub/state.cfm?ID=AZ>, скинуто: 20/05/2010.

33 Исто.

34 *Immigrants take the brunt of the jobs crisis*", Charts and figures from OECD, 2010 July 20, Интернет, <http://blog.oecdfactblog.org/?p=92>, 28/07/2010.

Оно што не треба сметнути с умна јесте да све време опстаје миграција из развијених земаља у развијене која је узрокована бољим могућностима за запослење, премештајем у оквиру компаније, селидбом пензионера у земље са нешто нижим стандардом и потребом пресељења породице у случају мешаних бракова.

Србија и Балкан, миграциони потенцијал

Источна Европа је регија са најгорим демографским трендовима и са предвиђеним највећим падом становништва на светском нивоу. Балканске земље су кроз 20. век и данас преваходно земље порекла а тек спорадично земље дестинације. Последњих двадесетак година изузетак у овом погледу представља Грчка која је поред мањег броја миграната из Северне Африке (Египта) постала земља пријема преваходно за грађане Албаније. Према попису из 2001. 7.3% становништва (797,091) чинили су имигранти од чега готово 60 одсто Албанци. Данас се удео имиграната у укупном становништву ове земље процењује на око десет одсто.³⁵

Србија је, не рачунајући становништво на Косову и Метохији за које нема поузданијих података, на седмом месту од зачеља према висини раста становништва на светском нивоу (према *CIA Fact Book* не рачунајући зависне територије).³⁶ Друштво јој праве Црна Гора, земља са највећом стопом умањења становништва (-0,78 одсто годишње, процена за 2010), Бугарска, Украјина, Русија и Белорусија. Хрватска такође има негативну стопу природног прираштаја (0,6 одсто) док БиХ и Македонија имају благи пораст. Миграција радноспособног становништва даље умањује како број становника тако и природни прираштај. Осим апсолутног опадања становништва, Србија је по одливу мозга на неславном другом месту од зачеља (132-го место од 133) према извештају Светског економског форума о компетитивности за 2009-2010.³⁷ Гора од Србије само је јужноамеричка Гвајана.

35 Ioannis Cholezas and Panos Tsakoglou, *The economic impact of immigration in Greece: taking stock of the existing evidence*, op. cit, стр. 82.

36 Види: *CIA The world Factbook*, Интернет, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ri.html>, скинуто: 26/05/2010.

37 *The Global Competitiveness Report 2009-2010*, World Economic Forum 2009,

Укупно узевши све факторе конкурентности које оцењује ова организација, Србија се налази на 93. месту од 133 разматране земље што је пад од осам места у односу на 2008. годину. Србија не само да има негативан природни прираштај, мало тржиште са израженим монополама него и гледано спрам удела образованог становништва има највиши одлив мозгова у Европи. „Република Србија са својих 7.397.651 становника (процена 1. јануара 2007. која не обухвата становништво на Косову и Метохији) и бруто домаћим производом од 29,5 милијарди евра (процена за 2007.) није земља значајног тржишта или великих економских потенцијала, посматрано на светском или европском нивоу.”³⁸ Иако је у периоду јануар-мај 2010 дошло до повећања индустријске производње у односу на исти период 2009. просек за посматрани период у 2010. и просек за целу 2009. указује на благи наставак пада индустријске производње од 0,5%, што је испољено и у паду у мају 2010. у односу на април 2010. од 0,9 одсто.³⁹ Мали обим улагања у науку и истраживање, економска криза, пад индустријске производње и величина тржишта фактори су који Србију чине неатрактивном за значајан прилив страних миграната у скоријем року. Пад запослености на 38,1% и пораст стопе незапослености на 19,2 одсто (Стопа незапослености за 15 - 64 године је 20,1 одсто) у априлу такође одвраћају потенцијалну имиграцију али делују подстицајно на даљу емиграцију.⁴⁰ Истовремено стопа неформалне запослености (удео људи запослених „на црно”) процењује се на 19,8 одсто што у збиру са званично запосленима оставља укупно више од 40 одсто радно способног становништва без упослења.⁴¹

Интернет, <http://www.weforum.org/pdf/GCR09/GCR20092010fullreport.pdf>, скинуто: 01/07/2010, р. 275.

38 „III. Привреда Републике Србије – одрживост заснована на знању”, *Канцеларија за одрживи развој владе Републике Србије*, Интернет, <http://www.odrzivi-razvoj.gov.rs/assets/download/Poglavlje-3-Privreda-Srbije-odrzivost-zasnovana-na-znanju.pdf>, скинуто: 01/07/2010, стр. 1

39 *Републички завод за статистику*, 30-06-2010, Интернет, <http://webrzs.stat.gov.rs/axd/index1.php?SifraVesti=426&Link=>, скинуто: 08/07/2010.

40 „Анкета о радној снази”, *Републички завод за статистику*, Интернет, <http://webrzs.stat.gov.rs/axd/drugastrana.php?Sifra=0018&izbor=odel&tab=152>, скинуто: 08/07/2010.

41 „Статистика: У првих пет месеци ове године индустријска производња порасла 5,4 одсто“, *Привредни преглед*, Интернет, http://www.pregled.rs/naslovna_strana.php?vest=68178, скинуто: 02/07/2010.

Не разматрајући већину горе наведених података Владимир Никитовић из Центра за демографска истраживања тврди да Србија има шансу и потребу да постане земља дестинације. Он указује на неповољну старосну структуру становништва Србије и на економски притисак „који радни контингент трпи од стране брзорастуће популације старих”. Имајући у виду неодрживост пензијског система са смањењем радноспособног становништва он предлаже масовну имиграцију како би се решили проблеми.⁴² Овакав приступ и аргументација одликују Међународну организацију за миграције (МОМ) и Међународну организацију рада (МОР). Стручњаци обе напред наведене организације су на семинару у Београду 19-23 октобра 2009. указивали на исту проблематику не обазирјући се на питања на која нису имали одговоре. Ни они ни Никитовић не сагледавају чињеницу да је у Србији стопа упослености тек 38 одсто, да у земљи нема послова које домицилно становништво избегава, од скупљања секундарних сировина, пољопривреде до занатског рада. Такође, нема вишка радних места у индустрији. Дакле, изузев старења становништва, нема основних претпоставки какве одликују развијене земље које отварају могућност запослења мигрантима а постоји велики број незапослених или запослених у сивој зони чије би запошљавање ослабило економски притисак пензија на радни контингент. Политике рађања какве примењују бројне западне земље представљају додатни сет мера за које, како и Никитовић примећује, треба више времена како би побољшале старосну структуру. Оно што заиста представља разлог за аларм ако не и за панику јесте средњерочна неодрживост постојеће старосне структуре. У случају да не дође до промене демографских кретања у Србији, ситуација „води колапсу популационо-економског система”. Ту странци не могу бити решење због непостојања услова за њихово запослење.

Сама кретања миграната из земаља Трећег света (у овом случају махом са Блиског и Средњег истока те из Кине) крећу се и кретаће се и кроз Србију. У земљу долази тек мањи број миграната. Великим делом ради се о становништву

42 Владимир Никитовић, *Србија као имиграциона земља – очекивана будућност?*, Становништво, 1/2009, стр. 31-52

земаља бивше СФРЈ. Радни мигранти којих је 2007. године било 6,324 имају другачији профил и међу њима предњаче Кинези (2,918).⁴³ “Од 1991. до 2004, 1,3 милиона људи напустило је територију бивше Југославије и тражило азил у развијеним земљама. Осим њих 1993. године око 2,5 милиона је било интерно расељених на овом простору.”⁴⁴ Србија, рачунајући и Црну Гору до 2006, има 2,298,352 исељеника. Занимљиво је да Светска банка при рачунању популације узима у обзир број становника Србије без Косова и Метохије, али да у обрачуну миграције узима у обзир и податке о косовским Албанцима.⁴⁵ На Балкану, не рачунајући Турску, око 720.000 људи иа краткорочне планове о одласку у иностранство док свега 120.000 има озбиљну намеру да то и учини. Имајући у виду ниски миграциони потенцијал региона (изузев Турске) и сама Србија не представља изазов ЕУ у смислу могућег новог изузетно бројног таласа миграната.⁴⁶

Како је миграција већ више деценија једно од незаобилазних питања међународних односа, поготову у сфери привреде, онда и социјалне политике, људских права и борбе против организованог криминала, Србија је укључена у четири регионална и међународна оквира регулисања миграција: АЕНЕАС, програм ЕУ од 2004, *Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative* (MARRI) од 2003; Будимпештански процес са 49 земаља чланица (Budapest Process); и Регионални савет за сарадњу који је наследио Пакт стабилности (бави се и одређеним питањима миграција).⁴⁷

Потенцијалне користи

У савременој литератури о миграцијама крајем 20. и почетком 21. века појавило се ново гледање на проблем од-

43 “Migration in Serbia: A Country Profile 2008”, *International Organization for Migration*, 2008, p. 14.

44 Vladimir Grečić and Slobodan Janković, “Managing Population Movements: The Challenge for Diplomacy in Southeast Europe”, originalni, op. cit., p. 129.

45 Извор: World Bank Data, Интернет, <http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTDECPROSPECTS/0,,contentMDK:21352016~pagePK:64165401~piPK:64165026~theSitePK:476883,00.html>, скинуто: 28/10/2009.

46 Vladimir Grečić and Slobodan Janković, “Managing Population Movements: The Challenge for Diplomacy in Southeast Europe”, op. cit, p. 130.

47 Види више у: Vladimir Grečić and Slobodan Janković, “Managing Population Movements: The Challenge for Diplomacy in Southeast Europe”, op. cit.

лива мозгова које је настојало да укаже како заправо то може имати исходиште у вишеструку добит по земљу из које одлазе *мозгови* (висококвалификовани појединци — од brain drain-а до brain gain-а). Ту су Mountford (1997), Stark et al. (1997, 1998), Stark and Wang (2002), Stark (2004), Beine et al. (2001, 2003), Docquier and Rapoport (2004). Студије о броју високошколованих миграната указују да је њихов удео у укупном броју миграната у земље ОЕЦД порастао 2,5 пута више у односу на неквалификоване у периоду 1990-2000.⁴⁸ Морис Шиф (Maurice Schiff) објавио је 2005. студију којом пориче налазе напред наведене литературе, детаљно испитујући моделе заговорника теорија о вишеструко позитивним учинцима одлива мозга за земљу порекла. Шиф указује да је заправо добит (*brain gain*) свакако мања од штете учињене одливом мозгова. Он подсећа и на *brain waste* када се страни високошколовани и посебно обучен кадар упошљава на ниже позиције (лекари на место техничара и интерниста нпр, или правници као таксисти). Тврдње да одлив мозгова помаже већем броју образованих заснивају се на примерима када од пет школованих стручњака само 2 остану у држави. Тада је потребно школовати више људи како би се обезбедио адекватан број стручњака. Шиф међутим указује да на тај начин долази до повећаног трошења на образовање уместо улагања тих средстава у стварање радних места и посредно повећање стандарда запослених.⁴⁹ (Да не кажемо да би следећи ту логику Гвајана требало да упише већину становништва на факултет како би задржала потребан број високообразованих у земљи). Истовремено са већим бројем студената за које нема довољно радних места губи се њихово време и могућност да се запосле на другим средњеквалификованим позицијама, повећава период незапослености чиме се умањује и приход од пореза. Међутим, Шиф занемарује да у земљама у развоју и неразвијенима и мањи број високообразованих често не може наћи посао али и када га нађе нема адекватне услове за усавршавање. Он занемарује *push* факторе. У погледу примања, тешко је личност која се одлучи да мигрира натерати да

48 Maurice Schiff, "Brain Gain: Claims about Its Size and Impact on Welfare and Growth Are Greatly Exaggerated", op. cit, p. 4.

49 Maurice Schiff, "Brain Gain: Claims about Its Size and Impact on Welfare and Growth Are Greatly Exaggerated", op. cit, p. 17-19.

чека како би се земља више привредно развила и стандард порастао.

Кружење/циркулација стручњака је оно што Шиф али и други, предлажу као решење.⁵⁰ Владимир Гречић указује на барем три позитивна ефекта миграције за Србију: 1) дознаке; 2) стварање друштвених и стручних мрежа; и 3) повратак стручњака у земљу. Гречић је указао како је миграција школованог и обученог кадра из Србије имала кумулативно негативне ефекте на стање у домаћој привреди.⁵¹ Када је ситуација већ неповољна, Србији као земљи у развоју преостаје да изнађе решења за привлачење дијаспоре и њиховог капитала у Србију како би се зауставио зачарани круг који омета привредни опоравак и касније напредак земље. Циркулација стручњака ублажила би фактор немогућности напредовања и даље специјализације високошколованих грађана Србије. Кроз боље могућности и адекватна законска решења за улагање дијаспоре, Србија може повратити барем део изгубљеног социјалног капитала али и провући материјални капитал створен у иностранству. Коначно, уместо неоснованих и нереалних тврдњи о потреби Србије за реком страних миграната, привлачење мањег броја високоспецијализованих може, као и у случају развијених земаља, бити један од покретача развоја привреде. Но, како би се ово остварило потребна су улагања и делатност државе која надилази пуке речи и јавно декламоване а незапочете политике.

Закључак

Светска финансијска и економска криза успорила је светске миграционе токове али их није зауставила. Механички прилив страног становништва и пад фертилитета домаћег становништва у развијеним земљама упоредо са привредном кризом утичу и на појаву етничких, културних и верских анимозитета а у екстремним случајевима и сукоба у друштвима земаља примаоца. Развијене земље на националном, регионалном и глобалном нивоу настоје да што је више могуће регулишу кретања становништва што повремено доводи и до сукоба принципа суверености и слободе кретања људи. Истовремено, (нео)либералне политике регулисања

50 Ibid, p. 32.

51 Vladimir Grečić, "The Economic Effects of Expatriates and Migrants on the Home Country: The Serbian Case", *Südosteuropa* 57, (2009), H. 4, pp. 452-53.

тржишта рада погодују одржавању и ширењу неформалних облика рада, посебно међу мигрантима који последично постају нерегуларни и изложенији економским и социјалним притисцима.

Политичке и интелектуалне елите подељене су у расправи поводом питања регулације миграција а њихови ставови најчешће су идеолошки обојени.

Србија настоји да постане чланица ЕУ а склапањем споразума о слободној трговини са више земаља или савеза земаља постаје потенцијално атрактивно тржиште за улагање у производњу што би требало да поспеши развој земље. Ипак, економска криза како у земљи тако и на светском нивоу те структура привреде и обим тржишта умањују обим могућих страних улагања. Малобројно становништво, мала величина земље, негативна старосна и неповољна образовна структура фактори су који у синергији са привредним кретањима утичу на развој земље. Стални одлив радне снаге и старење становништва препрека су економском али и културном опоравку.

Због стагнације привредног раста у ЕУ, и у развијеним земљама, долази до смањења могућности за запослење али због дубине кризе у самој Србији и регионалним земљама не престају основни мотиви за имиграцију. Тешки економски услови, оружани сукоби и политичка нестабилност на простору Блиског истока као и наставак пораста становништва у том делу света фактори су који утичу на перманентну миграцију ка земљама Европске уније. Део ових кретања пролази кроз Србију и има предоминантно транзитни карактер. Наставак економске и социјалне кризе у Србији додатно подстиче иселјавање домаћег становништва што погоршава ионако лошу демографску слику Србије и дугорочно слаби потенцијал земље за развој и стабилност. Такве привредне особености не чине Србију погодном дестинацијом за масовнију имиграцију. Ипак, другачија политика према дијаспори али и према високообученим страним кадровима може бити од велике помоћи не само за привредни напредак земље.

ЛИТЕРАТУРА

КЊИГЕ И ДОКУМЕНТА

- „Анкета о радној снази”, Републички завод за статистику, Интернет, <http://webrzs.stat.gov.rs/axd/druga-strana.php?Sifra=0018&izbor=odel&tab=152>, скинуто: 08/07/2010.
- Brady, Hugo, *EU migration policy: An A-Z*, The Centre for European Reform, London February 2008, p. 14.
- Castles, Stephen, and Miller, Mark J., *The Age of Migration*, Fourth Edition: International Population Movements in the Modern World, Fourth edition Palgrave Macmillan 2009.
- Council adopts the “EU Blue Card”: more advantages for high-skilled foreign workers, Council of the European Union, Brussels, 25 May 2009, 10266/09 (Presse 151).
- Ђурковић, Миша, *Конзерватизам и конзервативне странке*, Београд 2007.
- Migration Statistics Quarterly Report: No 4*, Office for National Statistics, February 2010, 25 February 2010.
- “Migration in Serbia: A Country Profile 2008”, International Organization for Migration, 2008.
- „III. Привреда Републике Србије – одрживост заснована на знању”, Канцеларија за одрживи развој владе Републике Србије, Интернет, <http://www.odrzivi-razvoj.gov.rs/assets/download/Poglavlje-3-Privreda-Srbije-odrzivost-zasnovana-na-znanju.pdf>, скинуто: 01/07/2010.
- “Facts & Figures: Global estimates”, ИОМ, Интернет, <http://www.iom.int/jahia/Jahia/pid/241#11>, скинуто: 22/03/2010.
- The Global Competitiveness Report 2009-2010, World Economic Forum 2009, Интернет, <http://www.weforum.org/pdf/GCR09/GCR20092010fullreport.pdf>, скинуто: 01/07/2010.

ЧЛАНЦИ

- Anderson, Bridget, “British Jobs for British Workers? Understanding Demand for Migrant Workers in a Recession”, *The Whitehead Journal of Diplomacy and Inter-*

- national Relations*, Vol. XI, N. 1, Winter/Spring 2010, pp. 103-114.
- Broude, Tomer, "The WTO/GATS Mode 4, International Labour Migration Regimes and Global Justice", *Faculty of Law and Department of International Relations, Hebrew University of Jerusalem, Research Paper*, No. 7-07 May 2007.
- Vogel, Richard D, "Transient Servitude: The U.S. Guest Worker Program for Exploiting Mexican and Central American Workers", *Monthly Review*, Интернет, <http://www.monthlyreview.org/0107vogel.htm>, скинуто: 07/07/2010.
- "World Migrant Stock", *ИОМ*, Интернет, <http://esa.un.org/migration/p2k0data.asp>, скинуто: 22/03/2010.
- "WTO aims for global governance: the December WTO agenda puts American jobs, food production, and immigration in the UN's world government cross hairs", Jan 9, 2006, Интернет, http://findarticles.com/p/articles/mi_m0JZS/is_1_22/ai_n24980658/pg_2/, скинуто: 07/07/2010.
- Dumont, Jean-Christophe, and Lemaître, Georges, "Counting Immigrants and Expatriates in OECD Countries: a New Perspective", *OECD SOCIAL, EMPLOYMENT AND MIGRATION WORKING PAPERS* No. 25, DELSA/ELSA/WD/SEM(2005)4 22-Jun-2005.
- Ebeling, Richard M, "Book Review – The Invention of the Passport: Surveillance", *Freedom Daily*, May 2000, Интернет, <http://www.fff.org/freedom/0500h.asp>, скинуто: 04/03/2010.
- "Early passports", Passport Canada, Интернет, <http://www.passport.gc.ca/pptc/hist.aspx?lang=eng>, скинуто: 08/03/2010.
- Grečić, Vladimir, "The Economic Effects of Expatriates and Migrants on the Home Country: The Serbian Case", *Südosteuropa* 57, (2009), Н. 4.
- Grečić, Vladimir, and Janković, Slobodan, "Managing Population Movements: The Challenge for Diplomacy in Southeast Europe", originalni, *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, Vol. XI, N. 1, Winter/Spring 2010.

- Zaiceva, Anzelika, Zimmermann, Klaus F, "Scale, Diversity, and Determinants of Labour Migration in Europe", *IZA Discussion Paper* No. 3595, Bonn July 2008.
- "Immigrants take the brunt of the jobs crisis", Charts and figures from *OECD*, 2010 July 20, Интернет, <http://blog.oecd.org/?p=92>, 28/07/2010.
- "Interview with Georges Lemaitre", *OECD*, Интернет, http://www.oecd.org/document/6/0,3343,en_2649_33931_44638406_1_1_1_37415,00.html, скинуто: 09/05/2010.
- "Italia: indagini celeri sulle aggressioni a Rosarno", Интернет, <http://www.hrw.org/en/news/2010/02/04/italia-indagini-celeri-sulle-aggressioni-rosarno>, скинуто: 19/07/2010.
- "Can a Guest Worker Program Work?", *Time*, May. 24, 2007, Интернет, <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1625191,00.html>, скинуто: 27/07/2010.
- Chishti, Muzaffar, and Bergeron, Claire, "Increasing Evidence That Recession Has Caused Number of Unauthorized Immigrants in US to Drop", *Migration Policy Institute*, March 15, 2010, Интернет, <http://www.migrationinformation.org/USfocus/display.cfm?id=774>, скинуто: 22/03/2010.
- Cholezas, Ioannis, and Tsakloglou, Panos, "The economic impact of immigration in Greece: taking stock of the existing evidence", *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 9, Nos. 1–2, March–June 2009, 77–104.
- Nikitović, Vladimir, "Srbija kao imigraciona zemlja – očekivana budućnost?", *Stanovništvo*, 1/2009, str. 31-52.
- Reiterer, Albert F, "Migration and the Demographic System in East Central Europe", *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, Vol. XI, N. 1, Winter/Spring 2010, p. 115.
- Hansen, Peo, "More Barbwire or More Immigration, or Both? EU Migration Policy in the Nexus of Border Security Management and Neoliberal Economic Growth", *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, Vol. XI, N. 1, Winter/Spring 2010.
- „Statistika: U prvih pet meseci ove godine industrijska proizvodnja porasla 5,4 odsto”, *Privredni pregled*, Интернет,

http://www.pregled.rs/naslovna_strana.php?vest=68178,
скинуто: 02/07/2010.

Schiff, Maurice, "Brain Gain: Claims about Its Size and Impact on Welfare and Growth Are Greatly Exaggerated", *Policy Research Working Paper Series 3708*, The World Bank September 2005.

"The Blue Card Impasse", Интернет, <http://www.europe-anunionbluecard.com/>, скинуто: 05/07/2010.

Slobodan Jankovic

CONTEMPORARY MIGRATION TRENDS: CONSEQUENCES FOR SERBIA

Summary

History of mankind is history of migrations, due to wars and search for the better life. Along with migration, different mechanisms of its control or absence of them characterise the process. Last century with massive demographic growth brings unprecedented, in numbers, migrants. Until 1960's main origin countries were in Europe and partially China. Second half of the 20th century represents shift when European countries along with traditional new continents (America and Australia) becomes predominantly destination for migrants from Africa, Asia and south and south-east Europe. For the last 20 years, with prolonged deindustrialisation in the most developed countries, some origin countries as Italy and Spain are becoming important migrants destinations. Demographic, economic and migration trends are provoking social instability and sometimes clashes on racial and ethnic bases. Number of migrants, having in mind low fertility among domicile population in European destination countries opens new debates on immigration, integration, cultural diversity and national identity. Academic circles are mostly favouring liberalisation in this field and the World Trade Organisation Mo-

de 4 represents tendency toward supranational management of the flow of migrants. Mostly leftist political and academic elites along with international NGO`s are using double standards when writing and reporting on the clashes between domicile population and police on the one side and the migrant communities on the other.

Serbia and the Balkans, with the exception of Greece are origin countries, with little perspective to become attractive for foreign migrants having in mind the state of economy. Author critically presents some of the offered solutions having in mind disastrous demographic trend in Serbia and introduces other concepts that better suit for the local situation.

Key words: Migration, Serbia, Demography, Economy, Migration regulation, EU, OECD